

Hónapló

Dalos György

Baj van (a) Kréta körül

66

Hosszú vonatútjaim előtt becserkészem a pályaudvarok nemzetközi újságkínálatát. Többnyire olyan lapokat veszek, amelyekhez más forrásból nehéz hozzájutni. Ekként kerültem legutóbb a Griechenland-Zeitung című hetilap birtokába. A német nyelvű, feltehetően üzleti köröknek szánt sajtóorgánom az aktuális görög helyzetről tudósít. Egyes hírei ismerősen csengenek a magyar fülekben. Megtudjuk például, hogy több állami hivatalnok csúnya korrupciós ügybe keveredett a Siemens helyi beruházásai kapcsán, valamint hogy egy parlamenti képviselő adóbevallásából kétfélmillió euró, feltehetően Németországból származó jövedelmet felejtett ki. A kifejezetten bűnügyi rovat arról értesít, hogy jogerősen drákói börtönbüntetésre ítélték azt a férfit, aki 2009-ben három túszt ejtett az athéni német iskolában. E rövid hírekhez képest a Griechenland-Zeitung egész oldalt szentel egy sajátos krétai botránynak. November közepén az ottani egyetem díszdoktorrá avatta Heinz Richter német történészprofesszort, aki szinte teljes életművét Hellász és Ciprus újkori történetének szentelte. Az avatóünnepséget azonban hangosbeszélőkkel felszerelt csoport zavarta meg, s azt másnapra kellett halasztani. Az esemény szűk körben és erős rendőri biztosítás mellett zajlott le. A tiltakozás mögött a Chrysi Avgi (Arany Hajnal) nevű szélsőjobboldali párt, valamint egy nyugalmazott tábornok állt.

Mivel sikerült az egyébként köztiszteletben álló és magas görög kitüntetésekkel viselő tudósnak kivívnia maga ellen a nemzeti érzület eme ki-robbanását? Azzal, hogy egy görög nyelven is kiadott könyvében megkérdőjelezett egy ottani közhiedelmet. E szerint a Wehrmacht 1941. tavaszi görögországi hadjárata s főleg Kréta szigetének június elejéig elhúzódo bevétele bő hat héttel késleltette a Barbarossa-tervet, tehát a Szovjetunió megtámadását, és ez a késedelem is közrejátszott a Moszkva alatti német vereségben. A legenda megteremtője Sir Anthony Eden brit külügyminiszter volt, aki annak idején így akarta megvigasztalni a szigetlakókat, akik az Egyiptomba evakuált angol csapatoktól eltérően kénytelenek voltak elszenvedni a náci megszárlást.

„I Ellas edose tin nikin – Görögország hozta a győzelmet”, ezt a tézist vette szemügyre Richter, és találta katonapolitikai szempontból eltúlzottnak. Dátumszerűen valóban kimutatható, hogy az oroszországi hadjárat előkészítése jóval megelőzte a görögök elleni háborút, és a két hadművelet között is óriási volt a nagyságrendi különbség. Mindez mit sem von le abból a tényből, hogy Hitler diadalmas európai előrenyomulása éppen Krétán ütközött először masszív és a német féltől sok áldozatot követelő ellenállásba. A díszdoktori címadás ellenfelei Richtert „a krétai nép megsértésével” vádolják, a vehemensebbek egyenesen nácinak titu-

lálják az egyébként összocdem történést. Igen valószínű, hogy a tiltakozók legtöbbször nem olvasta a vaskos monográfiát, és még a tárgyba vágó negyven oldalt sem futotta át.

Ami azonban érdekes, hogy a szélsőjobb által felheccelt tüntetők antisziszta hagyományra hivatkoznak. Itt nem holmi birodalmi sas és Gábrriel arkangyal szembeállításról van dolgunk, a konstrukció alapvetően hiteles, legföljebb túlhangsúlyozott. Németellenes háttérét pedig egy valószínűleg partizánháború szolgáltatta. Igaz, az akkori, látszólag egységes nemzeti mozgalom már a győzelem pillanatában kettészakadt, és a rivalizálás véres polgárháborúba torkollott több mint százezer halálos áldozattal és milliós menekültszámmal. Időközben a történelem pátozát felváltotta a politika prózája, és az egykori halálos ellenségek meghökkenítő egyezéseket mutatnak. Pireuszban a szélsőjobb novemberi kongresszusa a tavaszi elnökválasztások sikere esetére közös kormányzást ajánlott fel a szélsőbaloldali Szirizának (amely e pillanatban a szavazók negyedét tudja maga mögött). Az elvi alap pedig nem más, mint amit a történelmi baloldal is hirdet: a kapcsolatok megszakítása az EU-val, vagy ahogy a jobboldaliak nevezik, „a németek Európájával”, míg az új orientáció „az azonos hitű ortodox oroszok és elnökük, Putyin”, a másik álmopartner pedig Kína volna. Kérdés: elfogadja-e a Sziriza az Európa-párti kormány ellen irányuló „technikai koalíciót” a neonácikkal? Az abszurditás csúcsa, hogy a Sziriza frontembere, s egyben az Európai Parlament legidősebb tagja, Manolisz Glezosz, aki 1941 augusztusában élete kockáztatásával letépte a horogkeresztes zászlót az Akropolisz ormáról, majd tizenegy esztendő telt el jobboldali diktatúrák börtöneiben, lágereiben s majdnem ugyanannyit előlük emigrálva. Szomorú, nemde?

Idézetkeresésben akadt kezembe Ottokar Czerninnek, a Monarchia egyik utolsó külügyminiszterének az első világháborúról írott könyve. Ebben egész fejezetet szentel Ferenc Ferdinánd trónörökös főherceg személyiségének. Hősérről egyebek között azt írja, hogy a végletekig kiegyensúlyozatlan volt, kemény, gyanakvó, gyűlölködő. Erre szubjektíve elfogadható oka is volt. Egy életen át cipelte magával ifjúkora sérelmét. Amikor kiderült, hogy tüdőbeteg, az udvar intrikusai rögvest lemondtak róla mint Ferenc József lehetséges trónutódjáról, és ekkor közelinek hitt barátok is elfordultak tőle. Magába zárkózott, zord lelke még leginkább a konopiszei kastély parkjának arborétumában oldódott fel, igazi élvezetet viszont csak több kontinensre kiterjedő vadászszenvedélyében talált. Az általa lelőtt vadak száma százezrekre tehető, mindenesetre, mint Czernin írja: „Néhány évvel halála előtt ejtette el az ötezredik szarvast.”

Mint reménybeli magyar király, szorgosan, de eredmény nélkül tanulta az Árpádok nyelvét, s a kudarc érzetét magára a magyarságra is átvitte. „Már a nyelvük miatt is antipatikusak nekem”, mondotta a társnemzetről. Politikai felfogása a Monarchia átalakításáról, így a magyar dominancia mérsékléséről, nem is volt értelmetlen, ám fellépésével még azokat is elriasztotta, akiket megnyerhetett volna. Ezt az embert alig szerette valaki. Amikor Szarajevóban végzett vele a merénylő golyója, a politizáló kortársak, ideértve a Hofburg embereit is, alig titkolták kárörömüket. Ami azután jött, arról persze nem tehetett. Czernin olvastán arra gondolok:

ha ezt az embert társadalmi rangja és hatalma nem óvta volna meg eleve minden nyílt bírálattól, akkor valaki figyelmeztethette volna, hogy maradjon ki a közéletből. Élvezte volna inkább hitvese, Chotek Zsófia és gyermekei körében a családi idillt a szelíd cseh környezetben, s akkor, mert a természet csodákra képes, ki tudja, talán ma is élne – nagyjából a milliomodik szarvasnál tartana.

Orbán Viktor kormányfő megfenyegette Vida Ildikót, a NAV elnökét, hogy ha nem jelenti fel rágalmazásért André Goodfriendet, az Egyesült Államok budapesti nagykövetségének ügyvivőjét, akkor leváltja őt az adóhivatal éléről. Ugyanakkor Goodfriendet is felszólította, hogy „legyen férfi”, és álljon elő a NAV elnökének korrupciójára vonatkozó bizonyítkaival. Ez utóbbi kijelentést most nem napi árfolyamon, hanem merőben logikai szempontból vizsgálom. Eszerint Goodfriend, amennyiben továbbra sem hajlandó konkrét okát adni Vida Ildikó (és több más kormánytényező) amerikai beutazási tilalmának, akkor bizony nem férfi, s ebből következőleg alighanem nő. Ami persze egy férfira nézve erősen kompromittáló. Ugyanez a beszéd két azonos felépítésű kiszólást tartalmaz: „Ha az amerikai ügyvivő ezt (mármint a korrupciós cselekményt) bebizonyítja a NAV elnökéről, és a bíróság nyílt eljárásban megállapítja, akkor az adóhivatal vezetője börtönbe megy. (...) Ha azonban a bíróság azt állapítja meg, hogy az amerikai ügyvivő valótlanságot állított, annak is meglesznek a következményei.”

Ami a Goodfrienddel kapcsolatos dörgedelmet illeti („annak is meglesznek a következményei”), ez blöff. Orbán egyszerűen nincs abban a helyzetben, hogy az Egyesült Államok diplomatájával szemben bármiféle következményeket emlegessen. Ezzel szemben hangsúlyosan fenyegetheti és fenyegeti is saját alkalmazottját. Jogász létére nemcsak azt veszi eleve adottnak, hogy a bíróság kizárólag Goodfriend esetleges tanúvallomása alapján megállapíthatja a NAV elnökének bűnösségét, hanem még azt is előlegezi, hogy ez esetben Vida Ildikó „börtönbe megy”. Hogy-hogy? Azon a tárgyaláson nem lesz védő? Nem kerülhetnek elő ellenbizonyítékok, enyhítő körülmények? Nem fordulhat elő, hogy a vádlottat felfüggesztett börtönbüntetésre ítélik? Fellebbviteli tárgyalás kizárt? És miért nem teszi hozzá Orbán, hogy a vád bebizonyítása esetén minden Goodfriend által gyanúba vett személy „börtönbe megy”? Ezt a névsort Orbán nyilván ismeri. Miért csak egy személyt kényszerít állásvesztéssel és börtönnel fenyegetőzve az önvédelem e jogilag kétes módjára?

Természetesen elképzelhetőnek tartom, hogy a NAV elnöke részt vett azokban a cselekményekben, amelyekkel az amerikai külügy a kitiltásokat indokolta. Abban is biztos vagyok, hogy valamennyi érintett értesítette a kormányt, közhivatalnokként erre amúgy is kötelezhetőek voltak. Marad a kérdés: közülük miért csak egyvalaki hozta nyilvánosságra érintettségét? Miért vette magára Vida Ildikó azt a hallatlanul megalázó szerepet, hogy előzetes bejelentés és angolnyelv-tudás nélkül, de tévéstáb kíséretében próbálta számon kérni az ügyvivőn kitiltásának okait? S végül: hogyan vállalkozhatott erre a feljelentésre, jól tudva, hogy a perre aligha kerül sor, de őt a főnöke bármely pillanatban indoklás nélkül kirúghatja?

Miért nem viselkedett ehhez képest bátran, őszintén, Orbán szavával élve, „férfi módjára”? Talán, mert nő?

Vida életrajzából tudható, hogy a barátság a Fidesz vezető köreivel a Bibó kollégiumban töltött évekre nyúlik vissza. Márpedig nehéz lehetett nőnek lenni abban a legényegyletben, amelynek karizmatikus vezetője néhány év múlva borozgatás közben önfeledten harsogja a fehérvári huszárokról szóló nevezetes nótát, akikről az enyhébb megfogalmazásban is tudni lehet, hogy „jöttek, láttak, győztek, / sok kislányt megfőztek”.

Végel László

Urizálnak a kapitalizmus selyemfiúi

Felpakolva érkeztem a Keleti pályaudvarra, majd – a már időközben, utolsó budapesti látogatásom óta elkészült – 4-es metróval szándékoztam folytatni az utam, ellenben az öröm ürömbe torkollt, nem működött a lift. Kettő van, gondoltam, sebaj, lejutok a föld alá a másikkal. Azonban vesztemre, műszaki okok miatt az sem üzemelt. Mi más tehettem, a lépcsőn cipeltem a bőröndöket, amikor végre megpillantottam a 4-es metrot, amelyet megirigyelhetne bármelyik európai nagyváros. Zajtalan, tiszta, kényelmes... pompás földalatti és az új, de üzemképtelen lift juttatta eszembe, hogy hasonló ellentmondás jellemzi Magyarországot. Mindenhol a nemzeti egységről beszélnek, miközben a megosztottság egyre nagyobb méretű. A kormány sikeres gazdasági mutatókkal hivalkodik, noha burjánzik a mélyszegénység. Különösen esti barangolásaim során győződhettem meg a nyomorról, a mind nagyobb számú, kapualjakban meghúzódó hajléktalanról, aki az alacsony hőmérséklet ellenére is az utcán rekedt.

Vigaszként hatott rám, hogy a taxisofőrök újra politizálnak, habár ők is megosztottak. A kormánypárti bőszen szidalmazza a kommunistákat, viszont amint kiderül, hogy Újvidékről jövök, minden veszedelemért a trianoni békét okolja, az ellenzéki viszont az általános kormányzati korrupciót emlegeti.

Rövid budapesti tartózkodásom idején meggyőződhettem arról, hogy az anyaországban nemcsak két egymásnak feszülő politikai oldal van, hanem két nyelv, két szótár is, ez már sokkal súlyosabb gond, mint a politika, mert kétféle életmódot, kétféle értékrendszert, kétféle ízlést képvisel. Ami a legbosszantóbb: két irodalom, két egymásnak feszülő, főleg egymással foglalkozó irodalmi tábor létezik. Borzalmas paradoxon: soha még nem volt ekkora a nemzeti feszültség, mint a nemzeti egység meghirdetése idején. Magyarország rövidesen kétnyelvű ország lesz. Nem tudom, vajon a két nyelvezet tud-e majd kommunikálni egymással. Ha így haladunk, akkor nemcsak két politikai oldalról beszélünk, hanem felmerül a kérdés, hogy érti-e az egyik magyar a másikat. A végén kiderül, hogy nem

marad más hátra, mint hogy jelbeszéddel érintkezzünk, vagy pedig új magyar nyelvet alkossunk meg. Magyar eszperantót! A konfrontáció epicentrumában viszont óhatatlanul is arra kellett gondolnom, hogy ez a helyzet végzetes lesz a határon túli magyar kisebbségi közösségekre nézve.

Ez a gondolat foglalkoztatott a *Négyszemközt Máraival* című könyvem bemutatóján, és épp ezért jött kapóra Károlyi Csabának, a beszélgetés moderátorának a megjegyzése, hogy a naplómban urbo-népinek neveztem magam. Miért?, kérdezte. Részben azért, mert így akartam ironizálni a mai világban idejétmúlt konfrontációval, de voltak ennek komolyabb okai is. Én ugyanis nem születtem „urbánusnak”, faluvégi utcában nevelkedtem, és ott is szocializálódtam. Ott jártam ki a plebejus kozmopolita iskolát. A faluvégi emberek ugyanis nem olyanok, mint ahogyan a budai vilákból vagy az újvidéki toronyházakból látják. A falvakban ugyanis nem a falusi népi közösségek melegéről álmodoztak, hanem a nagyvilágról meg a városokról. Jól emlékszem, hogy az utcabeliek ünneplőbe öltöztek, amikor ügyes-bajos dolgaik intézése végett leutaztak Újvidékre. Városiak akartak lenni, és „fürdőszoba-forradalmat” hajtottak végre. Fürdőszoba-forradalmat mondtam, utalva ezzel arra is, hogy ezt urbo-népi létemre fontosabbnak tartom, mint a fülkeforradalmat. A hatvanas évek elején a szenttamási utcákba bevezették a vizet, mire az emberek egymással versengve építették a gang végébe a fürdőszobákat. Aztán közelharcot vívtak azért, hogy telefonvonalat kapjanak a postától, ami nem volt olcsó mulatság. A jobb élet reményében gyerekeiket a városokba küldték, miközben az írók a városi lakásokban a falusi közösség összetartozásának melegéről áradoztak. Ezt tapasztaltam a hatvanas években, de hasonló benyomásom volt 1968-ban is, amikor újra kiköltöztem a falumba. Az történt ugyanis, hogy belekeveredtem a '68-as eseményekbe, ezért eltanácsoltak a munkahelyemről, azzal a jóakarató megjegyzéssel, hogy ha egy időre eltűnök, akkor gyorsabban feledésbe merül a „vétkem”, és zavartalanul visszatérhetek Újvidékre. Így is lett. Szenttamási remeteségem idején az ismerősök nem győztek ámuldozni, miért jöttem vissza a városból a szülői házba. Érthető, hiszen a város volt vágyaik netovábbja. Viszont a kisebbségben nem fogalmaztak meg olyan kulturális értékrendet, amely felkészítette volna a faluból a városokban özőnlő embereket az urbánus kultúrára, ezért a városba költözés felgyorsította a beolvadást is. Emiatt nem a városokat kell okolni, inkább azt a romantikus faluképet, amelyet a nosztalgizáló városi értelmiség alakított ki.

Amennyire az idő rövidsége megengedte, megpróbáltam válaszolni Károlyi Csaba lucidus kérdéseire, sőt kísérletet tettem előhozakodni a versenyképes kisebbség gondolatával. Az újabban oly előszeretettel hangoztatott nemzeti jelszavaknak csak egyetlen fedezetük lehet: amennyiben a kisebbség kulturálisan, gazdaságilag versenyképes marad annak az államnak a társadalmában, amelyben él. E nélkül a jelszavak csak üresen kongó szólamok maradnak, legfeljebb arra valók, hogy a kisebbségi politikusok meg értelmiségiük versengjenek a budapesti politikai páholyokban, hogy ki a nagyobb magyar.

A versenyképesség azonban nem könnyű feladat. Be kell látni, hogy a nemzeti kisebbség nem azonos a politikai kisebbséggel, az előbbi változó, az utóbbi pedig örök. Akkor is hátrányos helyzetet jelent, ha az adott ál-

lam törvényei eszményiek, vagyis példás liberális kisebbségi törvényeket hoznának, idézném meg a régió új szitokszavát, de némi fenntartással, mert a kelet-közép-európai liberális gondolkodók sem voltak elég bölcsek ahhoz, hogy vonzó módon értelmezzék a liberalizmus eszméjét a többet-nikumú társadalmakban. Elismerem, hogy egy-egy kisebbségének duplán kell teljesítenie, hogy ugyanazt az elismerést érdemelje ki, mint a többségi nemzet tagja. Ugyanez érvényes anyaországi viszonylatban, az erősen centralizált Magyarországon pedig különösképpen. Egy szegedi vagy pécsi írónak nagy pechje, ha nem él Budapesten, igyekszik is minél előbb továbbállni, ezzel szemben a kisebbségének behozhatatlan hátrányt jelent, mivel nemcsak a saját államában kerül hátrányos helyzetbe, hanem a saját nemzetén belül is. Persze el lehet vágni a gordiuszi csomót úgy is, hogy az író Budapesten él, és határon túli kisebbségének tartja magát. Igaz, vannak más teóriák is, amelyeket természetesen nem Budapesten fogalmaztak meg. Gilles Deleuze és Félix Guattari remek könyvét lapozgatom, a *Kafkát*, amelynek az alcíme is árulkodó: *A kisebbségi irodalomért*. A szerzőpáros Kafka nyomán a kisebbségi irodalmak ismertetőjeleit veszi számba, és arra a kérdésre, hogy mi a kisebbségi irodalom, egyszerűtelmű választ ad: a kisebbségi irodalom idegen nyelvi környezetbe születik, ami nemcsak a motívumait határozza meg, hanem új, másféle irodalmi diskurzust képvisel, másképpen bánik a nyelvvel, a nyelvi világgal. Emlékeztetőül kiírok néhány mondatot. „Saját nyelvünkben idegenként létezni, akár Kafka nagy úszója. Még ha egyedi is, a nyelv nem más, mint formátlan egyveleg, skizofrén keverék, bohócruha, melyen keresztül egymástól élesen eltérő hatalmi központok működnek, és meghúzzák a határt a kimondható és a ki nem mondható között: az egyik funkciót kijátsszuk a másik ellenében, játékba hozzuk a territórium és a relatív deterritorializáció együtthatóit.” Vagy: „Soknyelvűnek lenni saját nyelvünkben, kisebbségi vagy intenzív nyelvhasználatot szakítani ki saját nyelvünkéből, elnyomó vagy elnyomott jellegű egymással szembeállítani, megtalálni a nyelvi harmadik világ övezeteit, azokat a nem-kulturális, alulfejlett pontokat, amelyeken keresztül megszökik a nyelv, állat oldódik rá, elrendeződik.” És a kisebbségi irodalomban „minden politika”, írják a szerzők, és emlékeztetnek arra, hogy Kafka esetében „már a Felicéhez írt levelek is” a politikát képviselik. Az *Exterritórium* szerzőjeként együttérzéssel olvasom Deleuze és Guattari mondatait arról, hogy hogyan leszünk kénytelenek „nyelvünk nomádjai” lenni. Kezdem megfejtetni, hogy a *Bűnhődés* hőse miért egy kalauz, a *Neoplanta*, avagy az *Ígéret Földjének* főszereplője miért fiákeresek, s a *Schlemihl fattyújának* szereplője pedig miért lakatos. Kafka is, olvasom, a cselédekhez és az alkalmazottakhoz vonzódott. Egy kérdés azonban óhatatlanul érdekel. Deleuze és Guattari könyvét lefordították a nagy európai nyelvekre. Szerencsére magyarul is megjelent, azonban egyáltalán nem volt visszhangja. Pedig lett volna rá ok, hiszen a „kisebbségi irodalom” a magyar irodalom ügye, igaz, félig-meddig a szőnyeg alá seperve, vagy pedig a központ kihelyezett képvisellete. De ennél is fontosabb, hogy miért nem magyar irodalomtudós vagy szociológus írta meg ezt a művet. Csak abban bízom, hogy a *Neoplanta*, avagy az *Ígéret Földje* című regény, és a *Neoplanta* című előadás „harmadik nyelve” talán elindítja a gondolatokat ilyen irányba (is).

Két nyelvről írtam az imént, lehet, hogy van egy harmadik, egy apokrif kisebbségi nyelv is, amely nem a hagyományos kisebbségi irodalmi viktimológiai kánonok szerint funkcionál.

Vége, gondolom, megérkeztem a központba, ahol nem kis izgalommal jártam az utcákat. Engem eddig Budapesten főleg a baráti beszélgetések és a könyvkereskedések érdekeltek a legjobban, mivel a kultúra jelentette az anyaországot, ezúttal azonban az utca vonzott, mivel jóval budapesti utam előtt kezdődtek a tüntetések, amelyek – be kell vallanom – engem is megleptek. A hírek és a tudósítások olvasása után az első dolgom volt, hogy felkeressem az irodalmi portálokat, hogy minél hitelesebb képet alkossak magamnak. Azért is akartam figyelni az írókra, mert első benyomásom az volt, hogy a tüntetések nem annyira politikai, sokkal inkább érzelmi töltésűek voltak, és kik mások lennének a közérzet jó szeizmográfjai, ha nem az írók? Sajnos semmi lényegeset nem találtam az irodalmi portálokon. Talán ezek a tüntetések nem is olyan fontosak, gondoltam ezután. Annál is inkább, mert a vajdasági magyar kisebbség szempontjából Budapesten mégiscsak jobb a helyzet. Ott csak kétharmados többség van, nálunk viszont négyötödös, vigasztalódtam. Budapesten van intézményes alternatíva, sajnos a vajdasági magyar kisebbségben nincs. Ha éppen alternatívát keresünk, akkor ezt csak a többségi nemzet intézményeiben találjuk meg. Igaz, hogy ott is helyt kell állnunk, bár szerintem az sem jó, ha csak ott találunk alternatívát.

Mint később megtudtam, a magyarországi demonstrációkat még csak nem is az ismert ellenzékiek kezdeményezték, hanem ismeretlen fiatalok. Megszólalt a néma nemzedék! Sokat kóboroltam Budapest utcáin, de a tüntetésekből nem láttam semmit. Úgy jártam, mint a *Parainézis* című regényem hősei. A szocializmus már haldoklott, vagy öngyilkosságra készült – ki tudja? –, a regényhősök keresték a tüntetőket, de csak üres tereket találtak. Lekéstek.

Egy hét múlva indultam haza. A Keleti pályaudvar felvonói továbbra sem működtek. Megértően szentségeltem, míg cipeltem a lépcsőn felfelé a bőröndöket. Már hogya lettem volna elnéző, hiszen tudtam, hogy a politikusoknak fontosabb dolguk is akad annál, mintsem hogy a vadonatúj liftek működésén tartsák a szemüket. A városvezetés is elfoglaltabb annál. Aztán mégiscsak megszólaltak az írók. Jókai Anna, gondos anya módjára, szerénységre intette az urizáló fideszeseket. Esterházy Péter pedig a HVG-ben méltatlankodott. „De talán mégsem hazugság az, ami miatt annyira fölháborító lesz az uriz, a sokmillió Porsche, a kormánynak a Várba költözése (szolgáltató állam?), a gyerek nevére íratott ingatlanok, a »széles körű családi összefogás«. Hanem inkább a góg. Az arrogancia, a dölyf, és pökhend. Ezek mint a demokrácia ellentettje.” Lassan-lassan kiderül, hogy az új „magyar egység” az urizálókkal szemben születik meg. Illyés Gyula nemzeteszmeje egyre időszerűbb lesz.

Az utcám népe jutott eszembe. Urbo-népi szívemnek tetszett ez a beszédmód.

Hazatérve, a szerbiai újságokban a szerbiai urizálásokról olvastam. Ugyanaz, ugyanúgy, csak másutt.

Igen, Kelet-Közép-Európában és a Balkánon élek.

Urizálnak a kapitalizmus selyemfiúi.

A nemzetre gondoltam, meg Illyés Gyulára.

Lágh Júlia

Ismét a fűről

Boldogult hippikorom óta, aminek már jó néhány évtizede, mindig boszszant, ha számárságokat látok vagy hallok az úgynevezett drogtémában. Már a szóhasználat is pontatlan, félrevezető és ijesztgetésre alkalmas, mert egy kalap alá veszi az alkohalnál bizonyítottan kevesebb testi, lelki és társadalmi kárt okozó füvet a valóban félelmetes és súlyos ártalmakat, akár halált is okozó heroinnal meg azokkal az újabb és újabb, egyes esetekben szintén akár halálos kemikáliákkal, amelyeket parti- vagy dizájner drogok néven emlegetnek.

Ezért aztán már maga a kifejezés: „drogteszt”, kiverte nálam a biztosítékot. Arra a harsányan ostoba és terméketlen ötletre célzok, ami Kocsis Máté fideszes polgármester fejéből pattant ki, vagy talán csak a szájából, magasabb instancia sugallatának engedelmességgel. Mindegy is, nem a forrás érdekel, csak az eredmény. Ennél nagyobb marhaságot keveset hallottam. Megvalósíthatatlan, értelmetlen és garantáltan haszontalan.

Mindenekelőtt le kell választani a fűszívást az összes többi, drog címszó alatt tárgyalt cucc ügyéről. Hogy a fű nem ártalmas, és célszerűtlen tiltani, azt bizonyítják a sorozatban érkező hírek az állami magatartás változásáról a cannabist illetően. Tiltás helyett tolerálás.

Az USA-ban, noha a szövetségi törvények tiltják a marihuánát, gyógyászati célokra történő használatát eddig huszonegy államban engedélyezték, és több helyen ennél tovább mentek: Coloradóban, Washington államban és Alaszkában legalizálták az élvezetét. Nyilván a hajdani alkoholtilalom tapasztalatai is segítettek annak fölismerésében, hogy a tiltásból és büntetésből kizárólag a maffia húz hasznot. A csak a felnőtt fogyasztókra vonatkozó legalizálás egyik előnyeként azt is említették, hogy a szabályozás bevezeti az életkorhatárt, tehát vigyáz az ifjúságra. Ez mondjuk ingatag érv, attól, hogy alkoholt és cigarettát tilos kiszolgálni, eladni kiskorúaknak, még vidáman mérgezhettek magukat ezekkel a szerekkel, amelyeket csak azért nem hívunk drogoknak, mert legálisak. Ártalmaik, mind az egyén testi és/vagy szellemi épségére, mind a környezetre, sokkal jelentősebbek annál, amiket a fű okozhat, miként ezt az elmúlt fél évszázadban számos vizsgálat, felmérés, összehasonlító tanulmány igazolta. Vannak természetesen ellenkező irányú bizonyítási eljárások is; gondolom, úgy van ez, hogy többé-kevésbé mindent lehet bizonyítani, aminek az igazáról meg vagyunk győződve.

Ami biztos: nincsen semmilyen összefüggés egyes szerek egészségre ártalmas hatása és legalitásuk, illetve illegálisuk között. Nehogy már valaki azt higgye, hogy a szigorú drogtörvényekkel állam apuka az egészségünket akarja védeni.

Ne legyen félreértés: eszemben sincs propagálni a füvet, csak értelmetlennek tartom a tiltást. A fiatalokat kifejezetten lebeszélem róla, pszichés hatása a tizenévesekre jóval erősebb, nekik még hagyniuk kell az agysejtjeiket fejlődni, mielőtt kísérletezni kezdenének velük, már ha ugyan ilyesmit akarnak. Láttam valahol, hogy Obama azt mondta a marihuána

élvezete kapcsán a lányainak: „Rossz ötlet, időpocsékolás és nem túlságosan egészséges.” Okos szülői intelem.

Amit nehezen értek meg, az a megátalkodott tiltási-büntetési vágy a hatalmi elit részéről. Ennyire félnek tőle? Mert ismeretlen, mert más kultúra terméke? Mert nálunk az alkohol a hagyomány? Részegen tántorogni, csuklásrohamban nótázva elverni az asszonyt (essen át a vak komdoron), azt igen, de egy kicsit lelassulni, szemlélődni, netán szelíden elbambulni, vagy váratlan gondolatasszociációkra figyelni – azt jobb lesz tiltani, ki tudja, mi kerekedik ki abból...

A Terra Nova portálján december közepén megjelent tanulmány – szerzői drogtémában jártas közgazdász, egyetemi tanárok – azt javasolja a francia államnak, hogy köztulajdonba véve monopolizálja a marihuána-bizniszt, amivel sikeresen lehetetlenné teheti a fű körül virágzó fekete-gazdaságot. A Terra Nova önmagát haladónak és függetlennek nevező agytröszt, célja a szociáldemokrácia intellektuális megújulásának segítése, innovatív és hatékony politikai megoldások keresése és terjesztése az európai és nemzetközi gondolkodásban.

A tanulmány, amelyet az országos napilapok, jobb- és baloldaliak egyaránt, részletesen ismertettek, megállapítja, hogy a büntetés politikája csődöt mondott Franciaországban. Címe „Cannabis: szabályozni a piacot, hogy kijussunk a zsákutcából”, a zsákutca pedig az, hogy a kormány 2012 óta nem hajlandó semmiféle vitára a témáról, miközben egyre több állam abba az irányba fejlődik, hogy a költséges és nem hatékony drogellenes háború helyett inkább a cannabis eltűrését, esetleg egyenest legalizálását preferálja. Franciaországban széles körűen elterjedt a fűszívás szokása, ennek megfelelően a kereskedelme is, tehát az előállítás és az értékesítés bűnszövetkezetben fejlődik. Ahelyett, hogy az államnak hozna hasznot.

A cannabis elleni harcra Franciaországban évente 568 millió eurót költenek, ebből 300 milliót csak az előállításokra. A tanulmány szerint ezek a rendőrségi előállítások nem vezetnek más, esetleg használható nyomokhoz, és nem segítik elő a megelőzőpolitikák fejlesztését, az esetlegesen függő használók megsegítését sem. Vagyis tiszta pénzkidobás az egész.

A tiltás nem érte el a célját: Franciaországban a fűszívók aránya az egyik legmagasabb Európában. A 15–64 évesek körében 8,4 százalék (arra nem kaptam választ, honnan lehet ezt tudni, amikor tilosban járunk), míg Németországban 4,5 és a két legtoleránsabb országban: Hollandiában 7, Portugáliában mindössze 2,7 százalék. A fű miatt előállított franciák száma minden évben növekszik, 2013-ban több mint 150 ezer volt, ami sok ugyan, de mégsem az a becslések szerint 2,6 és 4 millió közötti fogyasztóhoz képest.

A tanulmány emlékeztet, hogy több európai kormány is lemondott a büntetőpolitika alkalmazásáról azzal, hogy jelentősen csökkentette az eljárások megindítását kis mennyiség fogyasztása és birtoklása esetén.

A szerzők három utat látnak.

Ha nem büntetendő a fűszívás, mint Portugáliában, Spanyolországban és Hollandiában, akkor értelemszerűen lényegesen csökkenteni lehet az eljárások költségeit. Viszont a könnyű hozzájutással megnövekedne a használók száma.

Ha legalizálják és konkurens keretek között árusítják a füvet, akkor

csökkenni fognak az árak, és ezzel nő a fogyasztás. Becsült adóbevétel 1,7 milliárd euró.

Ha pedig az állam monopolhelyzetben értékesíti, befolyik az államkasszába 1,3 milliárd euró, továbbá 13 ezer munkahely teremtésére lehet számítani csak a kereskedelemben, hozzá jönnek még munkahelyek a természetben. Amire vigyázni kell: ha túl magas az állami boltokban az ára, rögtön megjelenik a feketepiac az alacsonyabb árakkal. Egyébként Hollandiában, ahol negyven éve engedélyezett a piac, a forgalomnak majdnem a felét még mindig a feketepiac bonyolítja le.

A szerzők szerint a monopolhelyzetben szép lassan, fokozatosan emelkedő árral és a megelőzést segítő kampányokkal csökkenteni lehet a fogyasztást, ahogy ez megtörtént a dohányossal is. További előny, hogy jobban ellenőrizni lehet a fogyasztási szokásokat, ennek ismeretében kidolgozható egészségügyi stratégia a megfelelő megelőzéshez.

Ennyit a Terra Nova véleményéről. Még hozzátenném (csupa közhely, mégsem eléggé ismert), hogy a fű, ha egyeseknél időnként kivált is némi lelki függőséget, soha nem okoz fizikai függőséget, sem elvonási tüneteket (szemben a dohányossal és az alkohollal); hogy a kapudroglegenda egyszerűen nem igaz (a fűszívók nem szoknak át a valódi drogokra); hogy a fű nem szed halálos áldozatokat (nincs túladagolás, nem lehet belehalni, mint a piálásba), és emellett fájdalomcsillapító és idegnyugtató, szelídítő hatással van a fogyasztóra.

Az sem mellékes, hogy mennyi időt, erőt és pénzt nyer a rendőrség és az igazságszolgáltatás, ha nem kell üldözniük ezt a növényt és a fogyasztóit, akik nem jelentenek veszélyt a társadalomra. De egyelőre még ott tartunk, hogy a fejlettnak hitt franciák is oktalanul szórják ki a pénzt bűnüldözésre, ahelyett hogy megelőzésre és ártalomcsökkentésre fordítanák, ami sokkal hatékonyabb lenne. Itthon is ez a panasz: a civil szervezetek csak azt kéri a hivatalosaktól, úgy látszik, egyelőre hiába, hogy a hatékonyság érdekében fordítsák meg az arányokat az üldözésre és a megelőzésre szánt summák között.

Kérdeztem 14 éves Eszter unokámat, aki Esther, és párizsi, hogy milyen drogfelvilágosítás van náluk az iskolában (az ilyesmi megy ugye abból a költségvetésből, ami a megelőzésre helyezi a hangsúlyt). Unott vállvonogatás, taval, igen, taval egyszer kinn volt egy rendőr, és elmondta, amit úgyis mindenki tud, hogy a poharunkat még a vécére is vigyük magunkkal, ne hogy beleszórjanak valamit... Ennél többet nem sikerült megtudnom, még rákérdeztem, hogy tényleg rendőr volt-e az előadó, persze, persze, mondta. Erről eszembe jutottak az iskolarendőrök, akiket a 2013/14-es tanévre állítottak be, akkor sokat lehetett róluk hallani, azóta semmit. Az volt a feladatuk, hogy a drog veszélyeire figyelmeztessék a tanulóifjúságot.

Idén ősszel volt egy hír, ha jól láttam, csak egyetlen, az iskolarendőrökről. Egy tatabányai iskola előtt a rendőr, aki konfliktuskezelést (!) tanít az intézményben, megbilincselte egy apukát hangosan síró kisgyereke és az iskolába igyekvő gyerekek és szülők szeme láttára, mert csak így sikerült kezelnie a tilosban parkolás körül keletkezett verbális konfliktust.

Hogy az iskolarendőrök hogyan boldogulnak el a drogmegelőzés kérdésében, arról semmit nem hallottam. A rendőrség tájékozottsága e tárgy-

ban hagy némi kívánnivalót, ha a „lefoglaltak ennyi és ennyi vadkendert” szövegű közleményeikre gondolok. A vadkender ugyanis hazai tájainkon gyakori gaz, gyom, rokona ugyan a cikkünkben tárgyalt cannabisnak, csak éppen nincs meg benne az a THC-tartalom, amitől az indiai kender az, ami.

Parászka Boróka

Hasak, karcok, félelem

Egy-kettő, s valaki rátesz egy hasat – alig ül be az autóba az út mellett stoppoló cigány asszony, máris sóhajtva panaszolja, hogyan vesződik a kamasz lányával. A 14 éves Rezedának (Zsuzsannának anyakönyvezték, de senki se hívja úgy, mint a hivatalban, megvan neki a rendes cigány neve – mondják) csak azon jár az esze, hogy kint legyen az utcán, nem tud megülni a seggén, abban az egyetlen szobában, a hat testvérével, apjával, anyjával, a két macskával, a kutyával és a malaccal együtt, csak a kinti fiúk kellene neki. Az kell neki – kacsint rám (nekünk is az kell, ugye?). Az. Az kell, hogy valamelyik elvigye, és hasat tegyen rá – van valami az anyja hangjában, amíg ezt magyarázza, valami furcsa kis dörzs, karmolás, simítás, marás és lökés. A sírás és a nevetés összeérő hangja. Szeme sarkából engem figyel, ahogy figyelem, és komolyan kapaszkodom a volánba.

76

Mit szólok én ehhez? Ahogy a hast a fiúk ráteszik a lányra? Ilyen ez az élet. Egyszer csak ott a has, ki tudja, ki és hogy tette azt oda. Egy fiú. Az ember (a lány) nem fogad szót, kimegy az utcára, elrugdossa maga mellől a kutyát, a macskát, és már ott is van rajta valami, amit csak úgy rátesznek, aztán viheti tovább. Az már az övé. Ez az élet, amit így kap az ember, vagyis a lány, aki már nem lány, elég egy rossz mozdulat, egy elnyújtott este, és már asszony. Kilyukasszák, értem? – nevetve ellenőrzi az utasom, hogyan tartom az irányt.

Hangjában az öröm és az aggodalom, a szégyen és a hecc hangjai. Hét gyermeket kapott ő is így, magára vette a hasakat, egy-kettő, lett belőle hét. Ha felveszem stopposként jó, ha nem, úgy is jó. Szedi az apró lábait a forgalmas út szélén, szoknyájába belekapnak a mellette sodródó teherautók. Visszapillantó tükrökből néznek rá a férfiak, nem állnak meg, legfennebb csak húggyozni. Vagy a bokorba vinni a has nélkülieket. A lányát is, ha arra jár. És előbb-utóbb arra fog járni, mert nincs más út erre, csak ez. Rövid találkozások helye, észre se venni, nem marad más utána, csak hasak.

Most egy kicsit együtt utazunk, az én meleg autómban, amellyel megállok neki, pedig nem is hűgyozok a falu és a város közötti hosszú egyenes út bokrai között. Miért is? A szoknyába kapó kamionkerekek miatt? Vagy a hangért, ami számon kér és ingerel? Az, ahogyan szemmel tart, míg én az utat figyelem? Én viszem, hogy vigyen engem. Irányt tart.

Nézi a meleg kabátomat, nem fér alája has, biztos nem is értem ezt a hasdolgot, az apróbb testvérek, a macskák, kutyák és malacok közül férfiak közé szökő kamasz lányokat. Tényleg nem értek mást, mint a saját értetlenségemet. Félem az iránytalanságom. Szükségem van rá. Csak az utat figyelem magam előtt, a kamionok visszapillantójából leleselkedő arcokat és ezt az örömfélelmet, ami mellettem, az utasom körül kavarog.

Dolgozni megyek, hosszú az év végi nap. Az asszony a piacig vagy a város széli kukákig, addig, ahol talál valamit. Ilyen az élet – ezzel köszön el, húzza maga után a kockás raffiazsákját. Abba gyűjti a száraz kenyeret, amit majd a malacok vagy a hasakból előgömbölyödő és további hasakat növesztő gyerekek esznek meg. Aki bírja, marja. Ilyen az élet, és nem olyan, hogy dolgozni megyek tovább, túl a száraz kenyeret rejtő kukákon és a piacon, ahol valami mindig leesik a pénzért vehető áruk asztaláról. Ilyen az élet. Milyen is?

Gondosan parkolok a rádió udvarán, mint aki nem tudja, milyen az élet. Arra vigyázok, nehogy megkarcoljam az autót, amiből feltartóztathatatlanul gurulnak tovább a hastörténetek, a szélvédőmre pedig ráragadtak a kamionsofőrök tekintetei. Minden csupa folt, mocsok. Sietnem kell.

Várnak más történetek, a hivatalosak, az igazi munkám, a dolgom. A kukák, meg a piac, a város szélén vannak, nekem pedig bent van a helyem, a főtéren, a központban, az emeleten. Az útszéliekre figyelnem sem kellene, és meg sem szabadna állnom, be van osztva az idő, és mögöttünk a tér a hűgyszagú, sötét bozótos, amerre járunk.

Az én történetem az volt az elmúlt hetekben, hogy ítélet született az évek óta húzódó Mikó-perben, mégsem az Erdélyi Református Egyházkerületé a sepsiszentgyörgyi iskola épülete, jogtalan volt az egyházi kárpótlás. Erről szólnak a híradások, amelyeket nekem, mert munkám, tovább kellene adni. Bújom az egyháztörvényt, a visszaszolgáltatás pereit, a rendszerváltást, a közoktatási törvényt, az egyházi ingatlanok lajstromát, jegyzőkönyveket. Markó Attila egyházi visszaszolgáltatásért felelős volt államtitkárt három év felfüggesztett börtönre ítélte a bíróság ebben az ügyben. Egy másik visszaszolgáltatási ügy miatt pedig, immár mint parlamenti képviselőnek, megvonták a mentelmi jogát, az ügyészség kérte a letartóztathatóságát. A szervezett bűnözés és terrorizmus elleni igazgatóság főügyészét korrupció gyanújával tartóztatták le november végén, decemberre Markó Attila érintettségét is felvetették ugyanebben az ügyben. (Jaj, milyen körülményesen fogalmazok, sokkal bonyolultabb ez na, mint ahogy a fiúk hasat raknak az utcán csellengő lányokra, az én munkám az, ahogyan a szavakat egymás mellé teszem, de ennyire futja most csak, a kukáktól távolodva).

Markó Attilával személyesen nem, csak írott üzenetekben beszélgetünk. Magyarozza az ártatlanságát, az ügyészség tarthatatlan bizonyítékait. Magyarországra utazik a mentelmi jog megvonása előtt, és nem jön haza. Röviden, vádlón-védekezőn ír igazságtalanságról, üldözésről, a magyar egyházakkal és vele szembeni jogtalanságról. Gyere haza, Attila! – írom vissza. Micsoda örülség elmenni, hátat fordítani ügyészségnek, bíróságnak, parlamenti mandátumnak. Magyarországra menni egy korrupciós ügy terhével, ahol másról sincs szó, mint korrupcióról, az igaz-

ságszolgáltatás kudarcairól, hibáiról. (Ezt most hogy kéne írni egészen pontosan? Jelzők, feltételezések, indulatok, személyes érzetek nélkül?) Gyere haza, Attila! – érvelek az egykori államtitkárnak, a képviselőnek, aki válaszként, ellenérvként gyertyás-fenyőágas, adventi koszorús képeket küld. Mit kezdjek ezekkel? Az ezekből kibomló félelemmel, bizonytalansággal, értetlenséggel? Nem tudom, hogy egészen kimondom vagy csak félig a kérdést: te a korrupciós ügyekbe keveredett magyar kormány által támogatott erdélyi magyar politikusként vagy érintett korrupciós ügyekben, és Magyarországra menekülsz a nyomozás elől?, hát nem látod, milyen bizonyítvány ez? Hogy dől össze így a rend, a rendszer, amelynek te is, én is a részesei vagyunk? Hogyan kerülünk saját csapdánkba?

Ez a hír most, így az év végén, ez a történet: a vergődés, a maradékok felélése, lebontása. A félelem, amibe nincs semmilyen öröm, semmilyen remény, csupán a csalódás önmagunkban, egymásban. Egészen fel kellene tenni a kérdést Markó Attilának, nem csak félig? Mi lenne itt az egész történet? Az irány az egyházi vagyonok, az államosítás, a visszaszolgáltatás és az állítólagos visszaállamosítás ügyében?

A cigány asszonyra gondolok, akit a kukák mellett hagytam, akinek a lánya ki tudja, milyen teherautók körül cselleng. Neki hogyan magyaráznom mindezt el? Egyházi ingatlan? Közoktatás? Kiadatási botrány? Hogyan magyaráznom el Markó Attilának mentelmi joggal vagy anélkül a hasak ügyét? Tíz kilométer sincs az a tengely, amelyen a teherautók megállnak, ahol felszáll és leszáll a cigány stoppos, az út, amelynek egyik végén ott vannak a kukák, a piaci asztalokról lepottyánó szottyadt zöldségek, a másik végén pedig ott várnak a hírek, a szerkesztőpult, a záporozó levelek. Ez az a hossz, amelyen végighömpölyögnek a saját ki nem mondott szavaim. És nem sodornak el semmit, nem mosnak tisztára semmit.

78

Ha mondjuk, egy autóban ülnék Markó Attilával és a cigány asszonyommal. Attila, te félsz. Te sokkal jobban félsz, nem is tudom, mitől, a börtöntől, az igazságtalanságtól, az eddigiek kudarcától, elvesztésétől, magadtól, mint ahogyan itt ez a másik asszony, vállal a száraz kenyeres zsákkal, fél az asszonyodástól, a lánya, a lánysága elvesztésétől. A hasaktól, a továbbhasasodó gyerekektől. Akikben azért örömet leli. Akiben él a remény, hogy jön majd egy fiú a lányának, aki nemcsak hasat, de házat is rak majd. És ha nem jön, az se baj. Ilyen az élet. Pajzán kis dráma. A szoknyakorc béklyó és esély. Nem utaznánk így soha együtt. Vagy a képviselő, vagy a cigánystoppos az utas, választani kell. Minden az én hibám. Mert választok. Az óvatos, karcmentes parkolás a hibám, és az, ahogyan szűkre szabott, csinosított fazonú kabátomat – has nem fér alája – vi-gyázva vállfára akasztom. Ne legyen rajta szösz, gyűrődés. Hibám, hogy megtúrtem a pillantások nyomát a szélvédőn. Vétkem, hogy este későn láttam a tizennégy éves lányt imbolyogni, és nem álltam meg, nem kiabáltam rá, hogy ülj be mellém az autóba, az anyád istenit, és ne tekeregj ilyenkor az út szélén. Hibáim a szorongó, félelemmel és magyarázatokkal teli üzenetekre adott megértő, tovább magyarázó, adatoló, szerkesztett, formázott válaszok. Hibám, ahogy csak sóvárgom ezt a bátor pajzanságot, hibám a szoros gombolás, a mástól remélt irány, a szorosan fogott kormánykerék.

És ha minden szét fog esni? Az ügyészség felszámolja önmagát? Ha végigmondjuk a híreket? Ha nem lesz már munkánk magunkkal?

A hugyozó, hasrakó bokroktól néhány méternyire van egy temető. Hazafelé egyedül hajtok el mellette. Utolsó napjain az évnek. Stopposom, utasom nincs. Vagy összeszedte már rég a kenyeret, amit a kukákban talált, vagy nem talált semmit – nincs már dolga erre. Markó Attila messze, nem tér vissza. Lassan haladok, a fejemben viszek egyszerre mindenkit, akiről én tudok, és akik nem tudnak egymásról. Túllátok a teherautókon, a bokrokon a temetőig. Két sírásó dolgozik éppen, ügyetlenkedve engedik a frissen ásott gödörbe a koporsót, imbolyog a kezükben a kötél. Műszak vége, utolsó temetés. Egyetlen ember áll a sír szélén, vállalai közé húzott fülekkel, zsebre dugott kézzel bámul bele a gödörbe. Inkább minőségellenőr, nem gyászoló hozzátartozó: mint aki azt figyeli, biztosan eltűnik-e a mélyben az, aminek el kell tűnnie.

És eltűnik, míg én lassítva, figyelve haladok. Semmi pompa, semmi sírás, búcsúzás. Közutak kereszteződésében futószalagon nyel el mindent a köztemető. Nincs mi végre. Nem marad más, csak az út, a bokrok és a kamionok. Eltűnök én is fejemben a hasasodókkal, a félőkkel, a hírekkel, amelyekről hírt adtam, és azokról, amelyekről nem. Jövőre új útszakaszt építenek erre, ha majd lezárulnak a teleküzletek, a földek kisajátítása és az ezek nyomán indult pereskedés. Akkor majd még több kamion lesz, még több bokor, és a bokrok között még több imbolygó árny. Hosszúra nyúló félelmek és kis, sikoltó örömek.

Szerzőink könyvei

